

ABORDAREA CONCEPTUALĂ A CUNOAȘTERII CA INGREDIENT FORTE AL SOCIETĂȚII INFORMAȚIONALE

Maria HĂMURARU

Catedra Economie Generală și Relații Economice Internaționale

In this article the author makes a conceptual delimitation of knowledge, because of a very important component of power and well-being in informational society. The knowledge is practically the amplifier of the new economy. But for Republic of Moldova to be a component of this amplification complex, a state strategic objective should be realized.

Trăim într-o lume dominată de schimbare, în care bazele teoretice ale studierii comportamentului sistemelor economice în condiții de liniaritate și stabilitate au devenit inconsistente. Pentru înțelegerea complexității dinamicii mondiale, *cunoașterea* devine „componenta numărul unu a dezvoltării economice”, așa cum o definește Herbert Simon, laureat al Premiului Nobel. Țările dezvoltate ale lumii sunt economii postindustriale care, în viziunea unor autori consacrați, evoluează treptat pe coordonatele unor economii ale cunoașterii.

Suportul noii economii. Societatea informațională se bazează pe cunoaștere. *Economia cunoașterii* reprezintă acel mod de organizare și de funcționare a activității economice, în care cunoașterea devine componenta esențială a dezvoltării economice și sociale. Produsele realizate în noua economie au o nouă proprietate: cunoștințele. Valoarea lor este dată de fațeta logică și nu de cea fizică – materialele pe care le conțin. Aceste noi tipuri de produse, bazate pe miniaturizarea componentelor materiale și dematerializarea producției, au o valoare adăugată mult mai mare. Cele mai importante „materii prime” ale noii economii sunt cunoștințele și capacitatea inovativă.

Abordarea clasică a cunoașterii. Pentru a defini cunoașterea, nu mai este suficientă recurgerea la teoria clasică a cunoașterii pentru care, începând cu Platon și continuând cu Aristotel, Thomas d'Aquino, John Locke, George Berkeley, David Hume, Immanuel Kant și alții, *cunoașterea este o facultate mentală a omului*. Platon a introdus concepția mentală a cunoașterii. Continuatorii moderni și contemporani ai acestei idei consideră cunoașterea ca fiind o stare mentală. De aceea, cunoașterea este privită de aceștia ca o formă a conștiinței, chiar cea mai înaltă formă de conștiință pe care omul o poate avea: dacă S știe p, S trebuie să fie conștient de ceea ce știe. În mod echivalent: dacă S știe că p, atunci S știe că știe că p. Epistemologia este definită și astăzi drept o ramură majoră a filosofiei care se ocupă de natura, originea, scopul și limitele cunoașterii umane [1]. Astăzi se studiază problema cunoașterii la animale, dar cel mai important aspect nou al cunoașterii îl reprezintă cunoașterea „artificială” a sistemelor expert, a agenților inteligenți, adică a sistemelor de inteligență artificială. Asemenea elemente nu au fost încă integrate într-o teorie nouă și adecvată a cunoașterii.

Punctul de pornire al teoriei clasice a cunoașterii este datorat lui Platon (427-347 î.Hr.) și este expus în lucrările sale „Theaetetus”, „Republica”.

Pentru Platon, cunoașterea implică credința că ceva este adevărat (true belief). În lucrarea „Theaetetus” cunoașterea este definită credință justificată despre adevăr.

Problema rămasă în suspensie, în mare măsură până astăzi, este: ce se înțelege prin justificare *sau* despre ce justificare este nevoie?

Existența mai multor tipuri de cunoaștere apare cu o mai mare claritate la Thomas d'Aquino (1225-1274), de fapt el urmând ideile lui Aristotel din lucrarea „Despre suflet”, care a fost tradusă la începutul secolului XIII. În viziunea lui Thomas d'Aquino, există o cunoaștere prin senzori, de exemplu a unui pom pe care îl vezi, dar această cunoaștere este inferioară, deoarece se referă la lucruri individuale. Pentru el, cunoașterea trebuie să implice intelectul și să fie de fapt cunoașterea științifică cu caracter cât mai general, universal. De asemenea, el consideră că cunoașterea lui Dumnezeu este cunoașterea cea mai înaltă, pe care oamenii o pot poseda.

Conform teoriei filosofice clasice a cunoașterii, inteligența artificială actuală nu știe că știe, dar ea poate găsi și utiliza ceea ce știe, de asemenea poate și să descopere unele lucruri. Aceasta nu reduce cu nimic importanța lui „a ști că știi pentru mintea umană”.

Abordarea contemporană. Fiind o continuitate a teoriei filosofice clasice, teoria contemporană a cunoașterii face distincție între „cunoașterea propozițională” și cunoașterea unui loc sau a unei persoane, sau cunoașterea de a ști să faci un lucru. Un dezavantaj al teoriei contemporane a cunoașterii constă în faptul de a nu ține seama de cunoașterea de a ști să faci un lucru.

În viziunea lui Martin Heidegger (1889-1976), lumea nu trebuie să fie derivată teoretic, deoarece este presupusă prin însăși experiența omului. În lume omul trăiește într-un mediu social și cultural, pentru care cunoașterea este în primul rând practică și comună, nu teoretică. El consideră că cunoașterea filosofică este derivată și specializată. De asemenea, Heidegger menționează că este o mare greșeală a considera cunoașterea filosofică o paradigmă a tuturor formelor de cunoaștere.

Cu siguranță, filosofia secolului XXI trebuie să țină cont de importanța pe care o capătă toate formele de cunoaștere (care răspund la întrebări precum: îl cunoști, cunoști că, cunoști cum, cunoști unde, cunoști de ce, cunoști dacă) în noua societate.

Filosoful Gilbert Ryle (1900-1976) a acordat o mare atenție formei de cunoaștere „know-how” (cunoști cum), care joacă un rol fundamental în teoria cunoașterii. Know-how se referă, în opinia lui, la îndemânarea pe care o persoană o poate avea, dar nu poate transmite propozițional această cunoaștere altei persoane. Datorită acestui mod, a apărut o nouă formă de cunoaștere, și anume: cunoașterea nepropozițională, care are o importanță semnificativă în noua economie.

Cunoașterea – neofactor de producție. Un aspect nou al cunoașterii este acela de factor economic [2]. Pentru ultimii 500 de ani, Laurence Prouzac evidențiază factorii de producție: pământul, munca și capitalul, neglijându-se rolul cunoașterii ca factor distinct de producție. Pentru Prouzac, cunoașterea reprezintă un capital intelectual [3].

În opinia lui Roger E. Bohn, este important a înțelege cunoașterea tehnologică, adică cunoașterea despre modul de a produce bunuri și servicii. El face două distincții:

- 1) dintre date și informații;
- 2) dintre informații și cunoaștere.

Prima distincție se referă la faptul că *datele* provin direct din măsura unei sau mai multor variabile, iar informațiile sunt date care au fost organizate sau structurate într-un fel anumit, plasate într-un context și având un înțeles.

În cel de-al doilea caz, informația reprezintă starea sistemului de producție sau a unei părți a lui, pe când cunoașterea are un sens mai larg, căutând să înțeleagă procesul, să facă predicții și să ia decizii prescriptive. Bohn definește cunoașterea tehnologică ca înțelegere a efectelor variabilelor de intrare asupra variabilelor de ieșire.

Autorul delimitează șapte stadii ale cunoașterii tehnologice:

1. Ignoranța completă asupra naturii procesului;
2. Luarea cunoașterii despre proces. Analogii cu alte procese. Aducere de cunoaștere din afara organizației. Această cunoaștere este tacită și localizată în mintea lucrătorilor. Producția este mai mult o artă. Problemele se rezolvă prin încercări.
3. Stadiul de măsurare. Variabilele pot să fie măsurate, dar nu încă controlate. Acest stadiu pregătește stadiul următor. Este stadiul pretehnologic, cunoașterea este nepropozițională, scrisă, dar și orală.
4. Controlul variabilelor, dar nu cu mare precizie, în jurul unui nivel mediu. Cunoașterea este scrisă sau/și cuprinsă în hardware. Învățarea are loc prin experimente, în baza metodelor științifice. Organizarea este mecanistică.
5. Variabilele pot fi controlate cu precizie pentru o gamă de valori. Se folosesc manuale de operare. Rolul muncitorilor se schimbă: se trece la rezolvarea de probleme.
6. Caracterizarea și identificarea proceselor. Se cunoaște cum variabilele afectează rezultatele, dacă se produc mici variații ale variabilelor. Se poate regla fin procesul, se pot introduce sisteme de reacție (feedback) pentru control. Rezolvarea de probleme prin metode științifice experimentale ghidate de teorii adecvate și simulări. Acum are loc îmbunătățirea procesului prin învățare. Cunoașterea tehnologică se găsește în baze de date și în software. Organizarea este îndreptată spre învățare.
7. Stadiul nivelului științific prin care se știe de ce. Acum se dispune de modelul științific al procesului și cum anume operează pe o gamă extinsă, încât include efecte neliniare și de interacțiune a unor variabile cu altele. Procesul se poate optimiza, iar controlul procesului poate fi lăsat în seama microprocesoarelor și se poate automatiza. Acest stadiu este numit și stadiu de automatizare.

Însă, în opinia lui Icujiro Nonaka, într-o companie crearea de cunoaștere nouă nu este doar o activitate specializată a departamentului de cercetare și dezvoltare, ci reprezintă un mod de comportare, un mod de a fi. Astfel, fiecare membru al companiei este un lucrător al cunoașterii, ceea ce-i conferă și caracterul de antreprenor.

Alvin Toffler menționează că modificările de cunoaștere provoacă sau contribuie la enorme cumutări de putere. Cea mai importantă evoluție economică a timpurilor noastre a fost ascensiunea noului sistem de a crea avere, care nu se mai bazează pe mușchi, ci pe creier. Într-o economie avansată, munca nu mai constă în a lucra asupra unor „obiecte”, după cum scrie istoricul Mark Poster de la Universitatea din California (Irvine), ci din „bărbați și femei care acționează asupra altor bărbați și femei, sau oameni acționând asupra informației și informație acționând asupra oamenilor”.

Cunoașterea – ingredient forte al societății informaționale. Substituirea muncii brute cu informația sau cunoașterea stă, de fapt, la baza necazurilor companiei General Motors, precum și a ascensiunii Japoniei. Nu mai târziu de anii '70 când liderii afacerii americane încă mai credeau sigură lumea hornurilor de fum, conducătorii de afaceri din Japonia (și chiar publicul larg) erau bombardati cu cărți, articole de presă și programe de televiziune care vesteau sosirea „erei informaticii”, concentrându-se asupra secolului XXI. Autorii japonezi ai deciziilor din afaceri, politică și mass-media concluzionau că cunoașterea este cheia dezvoltării economice din secolul XXI. Prin urmare, nu a surprins deloc faptul că, deși SUA a trecut mai devreme la computerizare, Japonia a înaintat mai rapid spre a substitui tehnologiile musculaturii brute ale celui de-al Doilea Val din trecut cu tehnologiile bazate pe cunoștințe din al Treilea Val.

Răspândirea acestei economii a tehnologiilor noi reprezintă, de fapt, noua forță explozivă care a aruncat economiile naționale în crâncena competiție globală, a silit multe „națiuni în curs de dezvoltare” să-și revizuiască strategiile economice tradiționale.

În societatea informațională, un clișeu al afacerilor a devenit acela de a spune că averea crește în funcție de puterea creierului. O economie avansată nu ar putea funcționa fără computere nici treizeci de secunde, iar noile complexități ale producției, integrarea numeroaselor tehnologii diverse (și în continuă schimbare), scoaterea piețelor de sub regimul de masă, continuă să sporească prin salturi gigantice cantitatea și calitatea de informație necesară pentru a face sistemul să producă avuție.

Republica Moldova se află abia la începutul procesului de „informatizare” și de aplicare a neofactorului „cunoașterea” în activitatea economică.

Prin urmare, cunoașterea propriu-zisă este nu numai sursa puterii de cea mai înaltă calitate, ci și cel mai important ingredient al forței și averii. Altfel spus, cunoașterea a încetat să mai fie un adjunct al puterii financiare și al celei musculare, devenind însăși esența lor. Este, practic, amplificatorul final. Aceasta e cheia powershift-ului care ne așteaptă și explică de ce lupta pentru controlul cunoașterii și al mijloacelor de comunicare se încinge pe tot cuprinsul lumii.

Concluzie. Așadar, crearea societății informaționale în Republica Moldova trebuie să asigure creșterea economică în condiții de protecție sporită a mediului, accelerând reducerea consumului fizic în favoarea valorificării cunoașterii și a informației, determinând deplasarea centrului de greutate de la investiții în mijloacele fixe la investiții în capitalul uman.

Referințe:

1. Noua Enciclopedie Britanică. Vol.18, 1994, p.466-488.
2. Dale Neef. The Economic Impact of knowledge, Buterworth-Heinemman. - Boston, 1998.
3. Laurence Prouzac. Why Knowledge, Why now? („De ce cunoaștere, de ce acum?”).

Prezentat la 05.10.2007